

OMRINGD DOOR GOEDE VOORBEEDEN

De keuze van **Jan Wijle**, hoofd afdelingen k.o.r./architectuur Stroom Den Haag

'Omringd door goede voorbeelden' is een project van Atelier Veldwerk (Rudy Luijters, Onno Dirker) 2006/2007

KIKKERBELPROJECT (1992), JOHN KNIGHT

Locatie:
Den Haag
Opdrachtgever:
Stroom

Het betreft hier een van de eerste grote projecten van Stroom. Het was in alle opzichten verstrekkend en heeft de basis gelegd voor een openheid voor kunst in de openbare ruimte die niet langer gebaseerd was op een vast, fysiek 'ding'. De (actieve) rol van het publiek, het functioneren van Stroom hcbk, de mogelijkheden van de kunstenaar in de samenleving, al deze aspecten kwamen in het project van John Knight integraal aan de orde. Het plan vertrekt vanuit het ontwerp voor een nieuwe fietsbel. Knight heeft een bel laten ontwikkelen die het geluid van een kikker voortbrengt. Op de bel is de ooievaar uit het wapen van Den Haag afgebeeld. Er werden 3000 'kwakende bellen' geproduceerd, die niet te koop waren, maar door bewoners van Den Haag konden worden verkregen door de eigen (goedwerkende) fietsbel in te leveren. Deze ruilmogelijkheid werd bekend gemaakt door middel van stickers en flyers die aan in de stad gestalde fietsen werden gehangen. De ingeruilde oude

fietsbellen werden naar Cuba verscheept (waar de fiets een heel belangrijk transportmiddel is). Zowel de gever als de ontvanger van de bel kregen een ansichtkaart. Het ging daarbij niet om altruïsme, maar om solidariteit. Publiciteit was van meet af aan nadrukkelijk onderdeel van het project, alle middelen werden gebruikt, van de genoemde flyers tot de omroepen, tijdschriften en dagbladen. Niet eerder werd zo nadrukkelijk ingezet op het gebruik van de media. En in dit geval werden niet de standaard culturele kanalen gezocht, maar integendeel juist ook de lokale nieuwsvoorzieningen. Het project is inhoudelijk sterk gelaagd. De kikker staat model voor de fietser als bedreigde diersoort, de ooievaar als symbool van de macht van Den Haag. Het gebruik van de media, het fietsend publiek als doelgroep, de (politieke) verbindingen, het mobiele karakter, op alle niveau's lag evenveel nadruk. Jan Wijle beschouwt het werk als een sleutelproject in de ontwikkeling van Stroom.

HEMELS GEWELF (1996), JAMES TURRELL

Locatie:
Kijkduin (gemeente Den Haag)
Opdrachtgever:
Gemeente Den Haag (Stroom)
Zie ook:
www.stroom.nl

Dit monumentale werk is voortgekomen uit een congres van The International Federation of Landscape Architecture in Den Haag in 1992, kort na de oprichting van Stroom. Turrell, die werkt met licht en landschap, is toen nadrukkelijk in beeld gekomen. Het werk is pas vele jaren later tot stand gekomen. James Turrell is een zogenaamde 'oeuvre-kunstenaar'. Feitelijk gaat al zijn werk over de Roden Crater in de VS en alleen al daarom is het heel bijzonder dat er in Nederland een deeltje van dat oeuvre aanwezig is. Andere kunstenaars die genoemd kunnen worden binnen een dergelijke (land art) context en van wie een werk in Nederland is gerealiseerd zijn Robert Morris en Robert Smithson. Werken van deze kunstenaars vormen ankerpunten in de kunstgeschiedenis. De letterlijke functie van het werk, de 'krater' in de duinen, is de mogelijkheid om naar de lucht, het hemelse gewelf te kijken. Als je op het bankje in de kom gaat liggen, krijg je te

maken met een natuurkundig principe: je ziet de fysieke rand van de kom en daarboven de lucht. Doordat het brein het principe van oneindigheid niet begrijpt, wordt de lucht ervaren als een koepel. En voor veel bezoekers is die ervaring fundamenteel. Vanaf dat moment zie je de wereld, het uitspannel, met andere ogen. Vrijwel iedereen die de ruimte betreedt, ook mensen die geen idee hebben van de werking van het licht, ervaren de ruimte als bijzonder. Het samengaan van natuurbeleving en fysica en de vanzelfsprekende maat binnen de landschappelijke oriëntatie - het duinlandschap ten zuiden van den Haag - maken het Hemels Gewelf tot een van de meest uitzonderlijke kunstwerken die Nederland telt.

Op dit moment is het werk enigszins aan het verzakken en is onderhoud en herstel in alle opzichten noodzakelijk. Men is op zoek naar middelen hiervoor.

WATERPAS (1993), NORBERT RADERMACHER

Locatie:

Het plein, Den Haag.

Opdrachtgever:

Stroom

Huidige staat:

Volkomen intact

Vast en zeker een van de meest bescheiden kunstwerken in de publieke ruimte, geplaatst binnen het kader van de Campagne, een door Stroom georganiseerde manifestatie van werken in de openbare ruimte van allerlei aard. In de natuurstenen beplating van een klein blokvormig gebouwtje (bovengronds deel van de parkeergarage onder het plein) heeft Radermacher de glazen buis met luchtbel (libelle) uit een waterpas onwrikbaar ingemetseld. Hoewel een aantal malen groter dan de doorsnee libelle, blijft het een 'onaanzienlijk' objectje en zal het maar zelden opgemerkt worden. Toch wordt het werkje

ervaren als een 'indrukwekkend' beeld. Het idee van een waterpas, het object waarmee 'de dingen' recht worden gezet, op niveau, op het plein dat zich aan de achterkant van het regeringscentrum bevindt, is geruststellend en stelt tegelijkertijd vragen. Het 'ijkt' het centrum van de macht. Ook als 'alles' scheef zakt, wat in ons drassig land een blijvend risico vormt, blijft de waterpas de stabiele lijn van de horizon aanduiden. Het is een mooi voorbeeld van hoe ook een heel bescheiden ingreep de stedelijke ruimte meerdere betekenissen kan geven.

FIETSENSTALLING (2006), JOHN KÖRMELING

Locatie:

Scheveningen (boulevard)

Opdrachtgever:

Gemeente Den Haag, Stichting Bisieklette, Stroom.

Zie ook:

schaduwstroom.outdare.net
www.archined.nl

De fietsenstalling van Körmeling maakt onderdeel uit van het project 'Fiets & Stal', waarvoor twaalf architecten, kunstenaars en ontwerpers werden uitgenodigd om een (architectonische) oplossing te bedenken voor de kleine behuizing van de bewaker van een fietsenstalling. (Overigens komen de bewakers uit reïntegratieprojecten.) De versie van Körmeling is elegant en 'frivool' zonder een buitengewoon bouwsel te zijn. Door de glazen wanden zit de bewaker volledig in het zicht. Belangrijk feit is dat het werk functioneert. En het scherpt het bewustzijn over de inrichting van Nederland, nadrukkelijke rode draad in het oeuvre van Körmeling waar humor en kritische betrokkenheid vaak samengaan.

ZUIL VAN LELY (2002), HANS VAN HOUWELINGEN

Locatie:

Raadhuisplein, Lelystad

Opdrachtgever:

Gemeente Lelystad

Zie ook:

www.zuilvanlely.nl
www.lelystad.nl
www.kunstenpubliekeruimte.nl

Van Houwelingen's analyse van de locatie en de stedenbouwkundige context is heel scherp. De zuil van Lely refereert zowel aan traditionele 'monumenten' als aan conceptuele en kritische benaderingen van de rol van kunst in de openbare ruimte. Die tweeledigheid is in veel van zijn werken te vinden, maar in de zuil van Lely zeer uitgesproken. Van Houwelingen spreekt zelf over de zuil van Trojanus als uitgangspunt. Het 32 meter hoge beeld, een sokkel van basaltstenen met daarop een afgietsel van het bronzen beeld van ingenieur Lely (van de hand van Marie Andriessen) uit 1954 dat op de afsluitdijk staat, torent boven Lelystad uit en overziet de Noordoostpolder. Eerbetoon aan de naamgever van de stad maar tevens kri-

tische reflectie op planologische en stedenbouwkundige hoogmoed. Hoewel van Houwelingen eerder grote gebaren heeft gemaakt en door een reeks bijzondere werken een stempel heeft weten te drukken op de ontwikkelingen van kunst in de openbare ruimte, is de zuil van Lely letterlijk en figuurlijk een hoogtepunt. Heldere analyse vertaald in krachtige beeldtaal met efficiënte en relevante middelen. Het beeld is adequaat en het vitaliseert de locatie (plein én stad) in verschillende opzichten.

OMRINGD DOOR GOEDE VOORBEEDEN

colofon

OMRINGD DOOR GOEDE VOORBEEDEN, ATELIER VELDWERK

Eind 2006 vroeg Atelier Veldwerk (Rudy Luijters / Onno Dirker) aan een uitgelezen gezelschap een lijst van vijf 'goede voorbeelden' van kunst in de openbare ruimte op te stellen. Door gedurende vele jaren als adviseur of begeleider van talloze projecten te functioneren, hebben al deze specialisten hun sporen verdiend binnen het publieke domein. Het 'beeld van de openbare ruimte' in Nederland is mede door hen bepaald. De persoonlijke keuzes geven mogelijk inzicht in achtergronden en context van dat beeld.

Het betreft de keuzes van:

- Hans van den Ban, *coördinerend adviseur beeldende kunst Rijksbouwmeester*
- Lia Gieling, *voormalig directeur de Paviljoens Almere, freelance curator / adviseur*
- Tom van Gestel, *artistiek leider / projectcoördinator SKOR*
- Govert Grosfeld, *senior adviseur SKOR*
- Tanja Karreman, *adviseur beeldende kunst Rijksbouwmeester*
- Arno van Rosmalen, *voormalig stadsconservator Rotterdam / directeur Stroom*
- Jan Wijle, *hoofd afdeling kunst in de openbare openbare ruimte / architectuur, Stroom*

Concept en uitvoering:

Atelier Veldwerk

Teksten:

Atelier Veldwerk, Rozanne Kraak

Typografie:

Studio Annelys de Vet (Annelys de Vet, Meike Sloover)

Beeldselectie:

Atelier Veldwerk

Met nadrukkelijke dank ook aan de fotografen:

- Ton Aartsen (Een filmisch gezicht op Ooststellingwerf)
- Henk Geraerds (Tuindorpcollectie)
- Rob Kollaard (Kikkerbelproject)
- Leo van der Kleij (Wasserwaage / Working progress)
- Luuk Kramer (P-reizen SKOR / l'essence de MastenbroekHein van Liempd: P-reizen Stroom)
- Jannes Linders (AAP, Aernout Mik)
- Maarten Olden (SRV-Snoezel)
- Guus Rijven (Wasserwaage)
- Gert Jan van Rooij (Reinier van Arkel-groep)
- Gert Schutte (Polderland Garden of Love and Fire)
- John Stoel (Sanctuarium)

En met dank aan de volgende kunstenaars en instellingen voor het ter beschikking stellen van materiaal:

- Martijn Engelbregt
- Hans van Houweligen
- Moniek Toebosch
- SKOR
- Atelier Rijksbouwmeester
- Stroom